Allouche proti Francii, rozsudek ze dne 11. 4. 2024 – Nezohlednění antisemitského rozměru vyhrůžek násilím vnitrostátními orgány

Stěžovatel: Allouche

Žalovaný stát: Francie

Číslo stížnosti: 81249/17

Datum: 11.04.2024

Článek Úmluvy: čl. 14
čl. 8

Rozhodovací formace: Senát

Soud: Evropský soud pro lidská práva

Hesla: diskriminace, náboženství, národnostní původ, právo na respektování soukromého života, trest, trestný čin

Český právní řád: § 190 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád
§ 225 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., trestní řád
§ 353 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
§ 42 písm. b) zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Významnost: 2

VÝBĚR ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PRÁVA PRO JUSTIČNÍ PRAXI Č. 1/2025

Allouche proti Francii

rozsudek ze dne 11. 4. 2024, č. 81249/17

Autorský komentář

Evropský soud pro lidská práva ve své judikatuře zdůrazňuje, že násilné incidenty s rasistickými motivy nelze posuzovat na stejné úrovni jako trestné činy, které takové motivy nemají. V případech takových incidentů se zkoumá, zda zejména ve vnitrostátní trestní oblasti existovaly odpovídající právní mechanismy na ochranu před trestnými činy motivovanými diskriminačními postoji, zda byly tyto mechanismy účinně uplatňovány a zda zaručovaly odpovídající ochranu před diskriminačními činy.

Předmětné rozhodnutí je důležitou připomínkou skutečnosti, že členské státy mají podle Úmluvy pozitivní závazek účinně vyšetřovat rasové nebo náboženské motivace trestných činů, pokud existují náznaky její existence. Pokud takové náznaky skutečně existují, musí vnitrostátní orgány učinit vše, co je za daných okolností přiměřené, aby shromáždily a zajistily důkazy, prozkoumaly všechny

praktické prostředky k odhalení takové trestné činnosti. Vnitrostátní orgány mají následně povinnost kvalifikovat dotčené činy takovým způsobem, aby existence výše uvedených motivů byla součástí právního posouzení rozhodnutí, které takové motivy plně zohledňují. Tím se podle Úmluvy a následné judikatury štrasburského soudu zaručí účinná a přiměřená trestněprávní ochrana před diskriminačními výroky.

V české právní úpravě se nenachází samostatný trestný čin vyhrožování násilím spojený s rasovým nebo náboženským kontextem. Spojení lze nalézt pouze tehdy, pokud je trestný čin nebezpečného vyhrožování podle § 353 trestního zákoníku spáchán s přitěžující okolností podle § 42 písm. b) trestního zákoníku, a to konkrétně z rasové nebo náboženské nenávisti. S ohledem na uvedené tak orgány činné v trestním řízení musí klást důraz na náležité zohlednění přitěžující okolnosti spočívající ve spáchání trestného činu z náboženské, rasové či jiné podobné nenávisti.

Ke skutkové stránce lze nakonec podotknout, že například na rozdíl od tematicky podobných případů – jako byl např. rozsudek ve věci Hanovs proti Lotyšsku (rozsudek ze dne 18. 7. 2024, Hanovs proti Lotyšsku, č. 40861/22), kde došlo k fyzickému útoku bezprostředně z důvodu homofobie – zde nebyl antisemitismus „spouštěčem“ trestného činu, ale projevil se až poté, co byl pachatel stěžovatelkou odmítnut.

(JUDr. Petr Angyalossy, Ph.D.)

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatelka pracovala v organizaci na připomínku obětí holokaustu. V roce 2014 se v kavárně nedaleko jejího pracoviště seznámila s mužem (B.), se kterým si následně vyměnila několik zdvořilostních e-mailů. V momentě, kdy stěžovatelka odmítla mužův návrh na společné rande, obdržela celkem 26 e-mailů, které obsahovaly hrubé urážky, výhrůžky násilím, znásilněním či smrtí. To vše bylo doplňováno odkazy na její židovský původ či oslavou nacistických praktik, přičemž poslední zpráva obsahovala fotografii Hitlera.

Stěžovatelka v návaznosti na vyhrožování a antisemitské urážky podala trestní oznámení. Policejní orgán zahájil trestní vyšetřování, přičemž původně při kvalifikování jednání muže přihlédl k rasové motivaci, což však státní zastupitelství později změnilo. Stěžovatelka se v rámci řízení před trestním soudem domáhala odškodnění za způsobenou újmu a současně rozšíření obvinění, neboť zahrnovalo výhrůžky smrtí, ale nikoliv znásilněním, stejně jako patřičného zohlednění rasové motivace pachatele coby přitěžující okolnosti. Soudy pachatele odsoudily a určité odškodnění stěžovatelce přiznaly, ale ke změně kvalifikace trestného činu ve smyslu rasového podtextu se neuchýlily. Stěžovatelka v tomto směru neuspěla ani před Kasačním soudem.

PRÁVNÍ POSOUZENÍ

I. TVRZENÉ PORUŠENÍ ČL. 8 ÚMLUVY VE SPOJENÍ S ČL. 14 ÚMLUVY

30. Stěžovatelka se domnívá, že odmítnutím kvalifikovat výroky útočníka jako antisemitské ji (vnitrostátní) orgány dostatečně neochránily před slovními útoky, které jí způsobily značné utrpení a měly vážný dopad na její soukromý život. Odvolává se na čl. 6 Úmluvy.

31. Soud uvádí, že stížnost stěžovatelky se týká skutečnosti, že jí vnitrostátní orgány, které nezohlednily antisemitský rozměr výroků útočníka, neposkytly účinnou ochranu před násilnými činy, výhrůžkami a antisemitskými urážkami. Není sporné, že některé výroky B. byly extrémně násilné, obsahovaly přímé výhrůžky a byly namířeny proti stěžovatelce jako člence židovské komunity.

32. Soud se vzhledem k tomu, že je to právě on, kdo rozhoduje o právní kvalifikaci, domnívá, že tato

stížnost spadá do působnosti čl. 8 ve spojení s čl. 14 Úmluvy, které se v tomto případě *ratione materiae* použijí (viz rozsudek ze dne 12. 4. 2016, R. B. proti Maďarsku, č. 64602/12, body 78–80; rozsudek ze dne 5. 12. 2017, Alković proti Černé Hoře, č. 66895/10, bod 46; rozsudek ze dne 14. 1. 2020, Beizaras a Levickas proti Litvě, č. 41288/15, bod 117; a rozsudek ze dne 1. 6. 2021, Association ACCEPTa ostatní proti Rumunsku, č. 19237/16, body 62–68; jakož i, *mutatis mutandis*, v kontextu čl. 3, rozsudek ze dne 28. 3. 2017, Škorjanec proti Chorvatsku, č. 25536/14, body 37–38; a rozsudek ze dne 20. 10. 2015, Balázs proti Maďarsku, č. 15529/12, bod 54). V této souvislosti Soud připomíná, že povinnosti vnitrostátních orgánů předcházet xenofobním útokům, jakož i vyšetřovat diskriminační motivy, lze zkoumat jak z hlediska pozitivních závazků podle čl. 8, tak z hlediska povinností podle čl. 14 zajistit požívání základních práv bez diskriminace (viz rozsudek ze dne 12. 5. 2015, Identoba a ostatní proti Gruzii, č. 73235/12, bod 63; a Association ACCEPTa ostatní, cit. výše, bod 96). V projednávaném případě dotčené výroky ovlivnily pocit sebeúcty a sebedůvěry stěžovatelky a měly závažné důsledky pro její soukromý a profesní život. Kromě toho se oběti dostalo nerozlišujícího zacházení ze strany orgánů činných v trestním řízení, přestože se domáhala uznání její příslušnosti k náboženské kategorii, které je poskytována zvláštní ochrana podle trestního práva.

Články 8 a 14 Úmluvy v příslušných částech stanoví:

Článek 8

„1. Každý má právo na respektování svého soukromého života …

Státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, ochrany pořádku a předcházení nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných.“

Článek 14

„Užívání práv a svobod přiznaných … Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení“

A. K přijatelnosti

(…)

2. Posouzení Soudu

40. Soud uvádí, že námitka vlády o nevyčerpání právních prostředků nápravy je dvojího druhu: týká se jednak procesního požadavku (nutnost, aby se stěžovatelka obrátila na příslušný vnitrostátní orgán, v tomto případě civilní soud) a jednak hmotněprávního požadavku (povinnost namítat před vnitrostátními soudy porušení práv chráněných Úmluvou).

41. Soud k procesnímu aspektu poznamenává, že stěžovatelka podala trestní oznámení ve vztahu ke všem urážlivým a výhružným výrokům, které původně vedly k zahájení vyšetřování pro veřejnou urážku jednotlivce na základě jeho rasy, náboženství nebo původu, jakož i pro opakované vyhrožování smrtí. Po několika váháních o rozsahu trestního stíhání … byl B. nakonec postaven před soud a odsouzen, aniž by trestní a odvolací soud odmítly svou příslušnost ve prospěch civilního soudu nebo ve prospěch rozhodnutí trestního soudu mimo řízení o okamžitém předvedení před soud. Naopak odvolací soud měl za to, že inkriminované výroky ve svém celku a ve své podstatě odpovídají kvalifikaci výhrůžky smrtí s antisemitskou povahou, přičemž odmítl přistoupit k požadované změně kvalifikace.

42. Soud v této souvislosti připomíná, že s výjimkou případů svévole nebo zjevné iracionality, nesmí rozporovat závěry, k nimž dospěly vnitrostátní soudy. Soud se proto domnívá, že napadené výroky představovaly přinejmenším částečně antisemitské výhrůžky (viz také … rozsudek velkého senátu ze dne 15. 5. 2023, Sanchez proti Francii, č. 45581/15, bod 189).

43. Za těchto okolností bylo podání trestního oznámení stěžovatelkou účinným a dostatečným prostředkem nápravy, zatímco souběžný prostředek nápravy, který by pravděpodobně mohla využít, by byl prostředkem nápravy, jehož „účel je prakticky stejný“ (viz např. rozsudek velkého senátu ze dne 19. 2. 2009, Kozacıoğlu proti Turecku, č. 2334/03, bod 40; jakož i výše citované rozsudky R. B. proti Maďarsku, body 60–62; Škorjanec, bod 46; Alković, bod 53; Balázs, body 30–31, a rozsudek ze dne 14. 1. 2021, Sabalić proti Chorvatsku, č. 50231/13, bod 74).

44. Ve vztahu k „hmotněprávnímu“ aspektu vyčerpání právních prostředků nápravy, Soud souhlasí se stěžovatelkou, že se na vnitrostátní úrovni skutečně dovolávala článku 222-18-1 trestního zákoníku, který postihuje trestné činy spáchané zejména z důvodu židovského původu oběti – skutečného nebo domnělého – a že vždy tvrdila, že výroky B. byly antisemitské povahy a měly vážné dopady na její soukromý život a blaho. Trvala rovněž na tom, že je třeba tyto výroky náležitě právně kvalifikovat. Stěžovatelka se proto odvolávala na čl. 8 (ochrana soukromí) a čl. 14 (zákaz všech forem diskriminace).

45. Soud proto odmítá námitku o nepřijatelnosti stížnosti z důvodu nevyčerpání vnitrostátních právních prostředků nápravy.

46. Soud konstatuje, že stížnost není zjevně neopodstatněná ani nepřijatelná z žádného jiného důvodu uvedeného v čl. 35 Úmluvy, a proto ji prohlašuje za přijatelnou.

B. K věci samé

(…)

2. Posouzení Soudu

(a) Obecné zásady

49. Pokud jde o obecné zásady týkající se pozitivních závazků, které členským státům ukládá čl. 8, a které spočívají v ochraně jednotlivců před násilnými činy soukromých osob, Soud odkazuje na rozsudek M. S. proti Chorvatsku (rozsudek ze dne 25. 4. 2013, č. 36337/10, body 73–74, a odkazy v něm uvedené).

50. Soud připomíná, že podle jeho judikatury náleží vnitrostátním orgánům zavést vhodný právní rámec poskytující ochranu před diskriminačními činy a přijmout veškerá přiměřená opatření ke zjištění, zda v namítaných činech byl rasistický nebo obecněji řečeno diskriminační motiv (viz výše citovaný rozsudek R. B. proti Maďarsku, body 83–84). I když státy v zásadě disponují prostorem pro uvážení při volbě opatření zajišťujících soulad s článkem 8 stran ochrany před zásahy jednotlivců, předcházení závažných zásahů do podstatných aspektů soukromého života vyžaduje zavedení účinné trestněprávní legislativy. Trestní sankce, včetně sankcí zaměřených na osoby odpovědné za podněcování k násilí z diskriminačních důvodů, mohou být v zásadě pouze opatřením *ultima ratio*. V případech závažných zásahů do fyzické či duševní integrity mohou pouze prostředky trestního práva zajistit účinnou ochranu a sloužit jako odrazující faktor (viz výše citovaný rozsudek Beizaras a Levickas, body 110–111 a 128, a odkazy v něm uvedené).

51. Soud rovněž opakuje, že násilné incidenty s údajně diskriminačními motivy, zejména rasistickými, nelze posuzovat na stejné úrovni jako trestné činy, které takové motivy nemají (viz výše

citovaný rozsudek Škorjanec, bod 53, a nověji rozsudek ze dne 31. 1. 2023 Kreyndlin a ostatní proti Rusku, č. 33470/18, bod 58 …).

52. V případech takových incidentů Soud zkoumá, zda ve vnitrostátním právním řádu existovaly odpovídající právní mechanismy, zejména v trestní oblasti, na ochranu před trestnými činy motivovanými diskriminačními postoji, a zda byly tyto mechanismy účinně uplatňovány a zda zaručovaly odpovídající ochranu před diskriminačními činy (viz *mutatis mutandis* výše citovanýrozsudek Škorjanec, bod 58).

(b) Uplatnění obecných zásad na projednávaný případ

53. Soud uvádí, že stížnost stěžovatelky se primárně týká odmítnutí vnitrostátních soudů zohlednit její příslušnost k židovské komunitě. Konkrétně specifikuje dvě samostatná pochybení: pochybení trestního soudu, který nerozhodl o její žádosti o změnu kvalifikace, a pochybení odvolacího soudu, který uznal, že skutky byly kvalifikovány jako vyhrožování smrtí antisemitské povahy, aniž by učinil jakoukoliv nápravu tohoto opomenutí v trestním stíhání.

54. Soud v rámci svého posouzení vychází ze zjištění odvolacího soudu, že výroky B. skutečně představovaly antisemitské výhrůžky …

55. Dále konstatuje, že francouzské právo stanoví trestní mechanismus pro represi vyhrožování spácháním trestného činu, který byl spáchán z důvodu příslušnosti oběti k etnické skupině, náboženství nebo rase (čl. 222-18-1 trestního zákoníku v rozhodné době), a že tento mechanismus byl uplatněn v počáteční fázi trestního oznámení.

56. Trestní vyšetřování bylo zahájeno ve věci veřejných urážek jednotlivce na základě jeho rasy, náboženství nebo původu a opakovaných výhrůžek smrtí. Státní zástupce požádal o změnu kvalifikace části skutkových okolností na neveřejné antisemitské urážky (skutková podstata přestupku), zatímco služebukonající státní zástupce následně požádal o změnu kvalifikace všech skutkových okolností na vyhrožování smrtí „s přitěžující okolností rasové motivace“. Policie rovněž vyslechla B. ohledně opakovaných výhrůžek smrtí s rasovými urážkami coby přitěžující okolností, a poté o výhrůžkách smrtí spáchaných z rasového motivu vypracovala záznam .

57. Ačkoli se vyšetřování zaměřilo na antisemitský motiv pachatele, státní zastupitelství se nakonec rozhodlo stíhat B. v rámci řízení o okamžitém předvedení před soud za opakované vyhrožování smrtí, přičemž ignorovalo aspekt týkající se skutečného či domnělého židovského původu oběti. Státní zástupce však mohl po volbě kvalifikace okolností, které chtěl stíhat, zahrnout přitěžující okolnost antisemitismu do stíhání za vyhrožování smrtí, pokud byla oběť jednoznačně slovně napadána, bylo jí vyhrožováno, byla urážena a ponižována kvůli svému židovskému původu. V tomto ohledu Soud poznamenává, že čl. 132-76 odst. 2 trestního zákoníku stanoví, že tato přitěžující okolnost je dána také tehdy, pokud trestnému činu předcházejí, provázejí ho nebo po něm následují slova nebo písemné projevy proti cti nebo pověsti oběti z důvodu její skutečné nebo domnělé příslušnosti k určitému náboženství …, což v projednávaném případě není zpochybněno. Orgány činné v trestním řízení byly navíc zcela oprávněny kvalifikovat jednání B. jako vyhrožování fyzickým násilím z důvodu příslušnosti k náboženství coby přitěžující okolnosti, neboť B. vyhrožoval spácháním trestného činu s antisemitskou konotací slovy: „Jestli tě uvidím na ulici, rozbiju ti ten tvůj hnusný židovský nos“ …

58. Ačkoli neveřejné urážky jsou skutečně přestupkem, který v zásadě nespadá pod řízení o okamžitém předvedení před soud, nic nakonec nebránilo ani tomu, aby byl B. stíhán v řízení o okamžitém předvedení před soud za vyhrožování smrtí a za neveřejné urážky jako související přestupek …, což by přinejmenším umožnilo nepřehlédnout antisemitský rozměr činů, z nichž je B. obviněn.

59. Soud je proto přesvědčen, že státní zastupitelství mohlo zahrnout antisemitský rozměr skutkových okolností do trestního stíhání vedeného proti B. podle francouzského trestního práva. Navzdory urážkám, písemným výhrůžkám smrtí, znásilněním a násilím, o jejichž antisemitské povaze lze jen stěží pochybovat, a navzdory počátečnímu zaměření vyšetřování tímto směrem byl nicméně B. postaven před trestní soud, aby se zodpovídal pouze z „obyčejných" výhrůžek smrtí (viz rozsudek ze dne 17. 1. 2017, Király a Dömötör proti Maďarsku, č. 10851/13, bod 78; výše uvedený rozsudek Kreyndlin a ostatní, bod 56, a Sabalić, bod 105).

60. Ačkoli Soud nemůže zpochybňovat způsob vedení trestního stíhání a kvalifikaci skutkových okolností ze strany státního zastupitelství jako takových, konstatuje následující. Zaprvé, trestní soud vůbec nereagoval na opakované stížnosti stěžovatelky na antisemitskou povahu činů, jimž byla vystavena, a odsoudil útočníka k podmíněnému trestu odnětí svobody v délce osmnácti měsíců (použité ustanovení trestního předpisu stanovilo horní hranici trestu na tři roky), zatímco za vyhrožování s uvedenými přitěžujícími okolnostmi by hrozil trest v délce pěti let odpovídající vyšší zákonné sazbě … Změna kvalifikace skutkových okolností na závažnější by navíc umožnila uznat postavení oběti jako osoby postižené z důvodu jejího židovského původu a nutně by umožnilo stěžovatelce jako poškozené uplatnit mnohem vyšší peněžitý nárok na náhradu újmy, kterou utrpěla.

61. Na druhou stranu může Soud pouze zopakovat, že odvolací soud v odůvodnění svého rozsudku správně označil zprávy B. za antisemitské výhrůžky, jak požadovala stěžovatelka … Nevyužil však žádnou zákonnou možnost, která by mu umožnila poskytnout odpovídající právní reakci na trestné činy s antisemitským zabarvením a zároveň zajistit právo na obhajobu. Zaprvé odvolací soud mohl změnit kvalifikaci skutků na vyhrožování fyzickým násilím s přitěžující okolností antisemitské povahy podle článku 222-18-1 trestního zákoníku, což by mělo za následek nižší výměru trestu a nižší peněžitý trest, než jaký byl uložen za trestný čin … Odvolací soud se proto nemohl účelně opřít o argument, že změna kvalifikace by zvýšila uloženou trestní sazbu v neprospěch obžalovaného. Za druhé, odvolací soud znovu neodročil jednání, aby případně využil předvolání obžalovaného, který se neúčastnil a ani nebyl zastoupen v odvolacím řízení, čímž dobrovolně znemožnil projednat navrhovanou změnu kvalifikace. Nevyhověl tedy žádosti stěžovatelky o změnu kvalifikace, kterou podle vnitrostátního práva mohl učinit …

62. Z toho vyplývá, že odvolací soud ze svých zjištění nevyvodil žádné právní závěry a tento nedostatek nebyl napraven ani v řízení o kasačním opravném prostředku. Kasační soud prohlásil kasační opravný prostředek stěžovatelky za nepřípustný. Nenásledoval stanovisko generální advokátky, která nicméně argumentovala možností změny kvalifikace skutkových okolností, které byly předloženy k projednání již v prvním stupni, a které tedy mohly být kontradiktorním způsobem projednány v jedné fázi řízení. Požadavku stěžovatelky na přiměřenější odškodnění s ohledem na antisemitskou povahu výroků útočníka tak mohlo být vyhověno … Utrpení, trauma a četné negativní dopady na osobní a profesní život stěžovatelky tak byly zvýrazněny tím, že vnitrostátní soudy odmítly uznat její postavení „židovské oběti" a vyvodit z toho všechny právní důsledky.

63. Soud uzavírá, že francouzské trestní soudy, které projednávaly případ, v němž byla stěžovatelka obětí, nikdy nezohlednily antisemitskou povahu činů, a to ani ve fázi trestního stíhání, ani ve fázi žádosti o změnu kvalifikace, které nebylo vyhověno, a ani ve fázi odsouzení.

64. S ohledem na výše uvedené Soud dospěl k závěru, že vnitrostátní orgány nesplnily své pozitivní závazky vyplývající z čl. 8 a 14 Úmluvy a neposkytly účinnou a přiměřenou trestněprávní ochranu před diskriminačními výroky – obzvláště destruktivními pro základní práva – pronesenými útočníkem stěžovatelky (viz *mutatis mutandis* výše citované rozsudky Sabalić, body 113 a 115; a R. B. proti Maďarsku, bod 91). Nezohlednění antisemitského rozměru tohoto případu zmařilo schopnost vnitrostátních orgánů poskytnout takovou adekvátní reakci.

65. K porušení čl. 8 ve spojení s čl. 14 Úmluv proto došlo.

(…)

VÝROK

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ

1. *Prohlašuje* stížnost za přijatelnou;

2. *Rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 8 ve spojení s čl. 14 Úmluvy;

3. *Rozhoduje*, že není třeba zkoumat stížnost podle článku 6 odst. 1 Úmluvy;

4. *Rozhoduje*, že žalovaný stát má stěžovatelce zaplatit ve lhůtě tří měsíců ode dne, kdy rozsudek podle čl. 44 odst. 2 Úmluvy nabude právní moci, následující částky:

(a) 15 000 EUR … jako náhradu nemajetkové újmy;

(b) 3 840 EUR … jako náhradu nákladů řízení;

(…)

5. *Zamítá v* ostatním návrh na přiznání spravedlivého zadostiučinění.

(…)

(Zpracoval: Mgr. Ladislav Kováč, LL.M.)